

УДК 598.2:502.55(477.75)

**ЗИМУЮЧІ ПТАХИ ПОЛІГОНІВ ТВЕРДИХ ВІДХОДІВ ТА
СМІТНИКІВ ЖИТЛОВИХ КВАРТАЛІВ ТЕРИТОРІЇ КРИВОРІЖЖЯ**

В.В. Коцюруба

ст. викл. кафедри зоології, фізіології та валеології
КПІ ДВНЗ «Криворізький національний університет»
e-mail: kotsuruba1968@gmail.com

Сучасне місто має проблему складування та утилізації побутових відходів, виникають санітарні та епізоотичні проблеми. Окрім офіційно створених полігонів твердих і побутових відходів, сміттєзбірників в житлових кварталах в місті є проблема створення місцевим населенням стихійних звалищ, з якими постійно і регулярно проводять боротьбу. В 2015 році в місті Кривий Ріг було ліквідовано 74 стихійних звалища. Дані типи місцезнаходжень приваблюють увагу тварин, так як містять об'єкти трофіки, різноманітні будівельні матеріали, слугують рефугіумами (схованками). Увага до них повинна бути не тільки у спеціалістів комунальних господарств, медиків, екологів, біологів різної спеціалізації.

В науковій літературі недостатньо освітлені питання орнітофауни полігонів твердих відходів, відомі декілька робіт для території АР Крим (Костін, 1991, 1992, 1994), для Кривого Рогу друковані наукові праці відсутні. Матеріал для даної роботи зібраний нами в 1988 – 2016 роках на території Криворіжжя. Обліки птахів проводили за загальновизнаними методиками відносних обліків на постійних маршрутах та абсолютних обліках на пробних майданчиках. Обстежені 2 полігони твердих відходів, 117 стихійних звалищ, проведені спостереження на сміттєзбірниках в житлових кварталах (37 ділянок) під час відносних обліків на стаціонарах. Основною метою цієї роботи було встановлення видового складу птахів, характеру їх перебування, особливості трофіки та просторової організації під час сезонних міграцій та кочівок. В зимовий період на полігонах твердих відходів та смітниках, стихійних звалищах (надалі – ПТВС) нами відмічено перебування 35 видів птахів, що відносяться до 10 рядів, 17 родин (таблиця).

Таблиця. Таксономічний склад зимуючих птахів сміттєзбірників житлових кварталів та полігонів твердих відходів (ПТВ) Кривого Рогу

Таксон (ряд, родина)	Сміттєзбірники житлових кварталів		Полігони твердих відходів (ПТВ)		Стихійні звалища	
	Число видів	% від загальн ого	Число видів	% від загаль ного	Число видів	% від загального
РЯД <i>CICONIIFORMES</i>	-	-	-	-	1	2,8
Родина <i>Ciconiidae</i>	-	-	-	-	1	2,8
РЯД <i>ANSERIFORMES</i>	-	-	-	-	1	2,8
Родина <i>Anatidae</i>	-	-	-	-	1	2,8
РЯД <i>FALCONIIFORMES</i>	1	6,25	1	3,8	1	2,8
Родина <i>Accipitridae</i>	1	6,25	1	3,8	1	2,8
РЯД <i>GALLIFORMES</i>	-	-	2	7,7	2	5,7
Родина <i>Phasianidae</i>	-	-	2	7,7	2	5,7
РЯД <i>GRUIFORMES</i>	-	-	-	-	1	2,8
Родина <i>Rallidae</i>	-	-	-	-	1	2,8
РЯД <i>CHARADRIIFORMES</i>	-	-	2	7,7	2	5,7
Родина <i>Laridae</i>	-	-	2	7,7	2	5,7
РЯД <i>COLUMBIFORMES</i>	2	16,5	2	7,7	2	5,7
Родина <i>Columbidae</i>	2	16,5	2	7,7	2	5,7
РЯД <i>STRIGIFORMES</i>	-	-	2	7,7	2	5,7
Родина <i>Strigidae</i>	-	-	2	7,7	2	5,7
РЯД <i>PICIFORMES</i>	1	6,25	1	3,8	1	2,8
Родина <i>Picidae</i>	1	6,25	1	3,8	1	2,8
РЯД <i>PASSERIFORMES</i>	12	75,0	16	61,5	22	62,8
Родина <i>Alaudidae</i>	-	-	1	3,8	1	2,8
Родина <i>Sturnidae</i>	1	6,25	1	3,8	1	2,8
Родина <i>Corvidae</i>	6		5	19,2	6	17,1
Родина <i>Paridae</i>	2	16,5	2	7,7	2	5,7
Родина <i>Passeridae</i>	2	16,5	2	7,7	2	5,7
Родина <i>Fringillidae</i>	1	6,25	5	19,2	5	14,2
Родина <i>Muscicapidae</i>	-	-	-	-	3	8,5
Родина <i>Emberizidae</i>	-	-	-	-	1	2,8
Родина <i>Troglodytidae</i>	-	-	-	-	1	2,8
Всього	16	100	26	100	35	100

Найбільш представлений ряд Горобцеподібні – 22, інші ряди – по 1-2 види. Серед родин найбільш представлена родина Воронові – 6 видів. Стихійні звалища привертають увагу більшої кількості видів птахів – 35, ніж організовані полігони твердих відходів – 26, ще менше – сміттєзбірники житлових кварталів – 16 видів. Головна причина – значно менша дія фактору непокоєння.

Аналіз результатів обліків вказує на наявність в ПТВС найбільш масових видів – грака (*Corvus frugilegus* Linnaeus, 1758) і жовтоногого мартина (*Larus cachinnans* Pallas, 1811), в окремі дні реєстровано до 2500 і 750 особин відповідно на Центральному ПТВ. Обидва види мають чітку прив'язку до полігонів твердих відходів та стихійних звалищ, які відвідують регулярно під час добових кочівель від місць ночівлі до місць годівлі. Постійними та регулярними відвідувачами ПТВС є мартин звичайний (*Larus ridibundus* Linnaeus, 1766), крук (*Corvus corax* Linnaeus, 1758), сорока (*Pica pica* Linnaeus, 1758), галка (*Corvus monedula* Linnaeus, 1758), крижень (*Anas platyrhynchos* Linnaeus, 1758), польовий горобець (*Passer montanus* Linnaeus, 1758), велика синиця (*Parus major* Linnaeus, 1758), сизий голуб (*Columba livia* Gmelin, 1789), звичайний шпак (*Sturnus vulgaris* Linnaeus, 1758). Інші види зустрічаються не регулярно.

Видовий склад птахів-відвідувачів сміттєзбірників житлових кварталів відрізняється від інших типів ПТВС, представлений типовими мешканцями селітебної зони, що є синантропами – великих синиць, польових горобців, граків, садових горлиць (*Streptopelia decaocto* Frivaldszky, 1838) та інших видів.

УДК 582.32:54.06

МОРФОЛОГІЧНА ТА СТАТЕВА СТРУКТУРИ МОХОВИХ ДЕРНИН НА ПОСТТЕХНОГЕННИХ ТЕРИТОРІЯХ ВИДОБУТКУ СІРКИ

О.В. Лобачевська

к.б.н., зав. відділу екоморфогенезу рослин
Інститут екології Карпат НАН України
e-mail: morphogenesis@mail.lviv.ua

У Львівській області виникнення найбільших за розмірами посттехногенних ландшафтів зумовлено видобуванням самородної сірки у Передкарпатському сірконосному басейні. Це переважно відвали з високою щільністю суглинкових і зв'язанопіщаних ґрунтосумішей, що несприятливо впливає на проникнення коренів рослин, життєдіяльність ґрунтової фауни,